

ESTO 2009 LOGO

ESTO 2009 logo konkursile laekus 14 kavandit. Orgkomiteel oli väga raske otsust langetada, kuna kõik kavandid sisaldasid huvitavaid ideid edasi antuna erinevate kujundlike lahendustega. Siinkohal täname kõiki loomingulisi inimesi, kes võtsid vaevaks oma ajusid registada ja kaastöid meile saata.

Võitjaks osutus ideekavand Hans Moksilt Torontost. Autori sõnade kohaselt on logo motoks „Eesti värvid suunavad tee kõrguste poole“!

Hans Moks sündis 15. oktoobril 1923 Saadjärvel Eestis. Ta lõpetas Hugo Treffneri gümnaasiumi Tartus ning asus seejärel õppima Tartu Ülikoolis kehakultuuri. 1944. aastal põgenes ta Rootsi, kus töö kõrvalt õppis kaugõppe teel disaini. 1951. aastal emigreerus ta Kanadasse. Seal õppis ta kolm aastat kunsti Central Technical õhtukoolis. Hans Moks töötas 30 aastat graafik-disainerina ühe suure Toronto firma juures. Vabal ajal ja hiljem pensionil olles hakkas ta maalima. Esimene iseseisev näitus sai teoks 1997. aasta novembris Torontos. Lisaks loomingulisele tegevusele on Hans Moks tähelepanu pälvinud eduka sportlasena — 1950. aastatel oli ta maailma edetabelites odaviske alal esikümnes.

Õnnitleme vänahärrat ja soovime talle tugevat tervist ning jätkuvalt optimistlikku meelt!

ESTO 2009 uudised • ESTO 2009 uudised • ESTO 2009 uudised

Milleks toimub ESTO vahetult enne Eesti XXV Üldlaulupidu? Seda küsimust esitatakse tihti. Aga just selleks, et kaasata võimalikult palju inimesi nii kaugelt kui ka lähedalt, et pärast ESTO't otse edasi minna Tallinna ning üheskoos veelgi laulda ja tantsida (n-õ kaks kärbest ühe hoobiga, sest kes hakkaks teiselt poolt lompki kaks korda suve jooksul Euroopasse tulema?).

Milleks ESTO? On see veel ajakohane ja vajalik? Meie arvates küll. See on väliseestlaste kultuuripärand, mis aastakümneid hoidnud kõrgel ja näidanud uhkusega Eesti rahvusvärve. Sihid on muutunud, poliitiline külg on kaotanud oma tähtsuse, nüüd tutvustame maailmale väikese Eesti olemasolu, keelt ja kultuuri.

ESTO võimaldab kõikidel kollektiividel osaleda pidustustel laulu, tantsu, näitemängu ja palju muuga, mille jaoks on väljaspool kodumaad aastaid harjutatud ja tööd tehtud ikka eesti vaimus ja eesti keeles.

ESTO võimaldab süvendada ja uuendada sõprussidemeid.

ESTO aitab leida uusi ja kohata vanu tuttavaid.

ESTO lähendab rahvuskaaslasti igast ilmakaarest.

ESTO kutsub kokku üle maailma laiaili pillutatud erinevates kultuurikeskkondades elavaid eestlasti ühisele peole, et sellega teadvustada kogu maailmale: meie oleme olemas, meiega tuleb arvestada!

ESTO 2009 edukaks läbiviimiseks vajame abi ja vabatahtlikke. ESTOle Münsteris vajatakse giide, suveniiride müüjaid, kaastöölisi salakörtsis, piletite kontrollijaid, ei oskagi ära arvata, missugused ülesanded veel tulevad.

Rõõmuga teatame, et esimesed vabatahtlikud pöördusid juba orgkomitee poole ning pakkusid tasuta kaastööd ja abi. Siinkohal täname Anne Kipparit ja Raina Potter-Beckmanni. Eriline tänu aga Reet Järvikule, Inglismaa Eesti Seltsi sekretärile, kes abistab meid inglisekeelsete tõlgetega meie kodulehekülje www.esto2009.de jaoks.

Tule ja liitu Sinagi meiega!

ESTO 2009 otsib ka toetajaid ning sponsoreid: eraisikuid, firmasid, organisatsioone.

Kui meie lugejaskonna hulgas leidub isikuid, kes soovivad aidata, siis iga annetuse eest ESTO toetuseks on orgkomitee juba ette tänulik.

ESTO 2009 c/o Moontrans GmbH

Volksbank Bocholt e.G.

Kto.Nr.: 253 479 400

BLZ: 428 600 03

Verwendungszweck:

ESTO 2009 Münster.

Edaspidigi teatame sel kohal ESTO ettevalmistuse arengust.

Meeldivat advendiaega soovib ESTO 2009 orgkomitee

SELLES NUMBRIS

- ESTO 2009 logo
- ESTO 2009 uudised **lk 1**

- Toimetaja veerg
- EÜSLi juhatuse koosolek
- Kutse Bocholti
- Meeldetuletus **lk 2**

- Keelenurk: Lühendamisest ja lühenditest
- Emakeelepäev Hamburgis **lk 3**

- Tegemised Leipzigit aastal 2007
- Näitus: „Metsik geniaalsus“
- Võrulaste külaskäik NRWsse **lk 4**

- Laululaager Annabergis 19.–21. oktoobril 2007
- Koroona ja jakkolo turniir Annabergis 9.–11. novembril 2007
- EÜSLi arhiivist
- Eestlusest sõjajärgsel Saksamaal **lk 5**

- Arhiivindusalaane suvekool Kokel
- Nõmme linn 1926–1940 **lk 6**

- Tallinna surmatantsu algeid otsimas
- Portree: Eesti–Euroopa marimba-ksülofoni pioneerist
- „Neeme Järvi. Kunstniku elu / The Maestro's Touch“ **lk 7**

- Pilk ette
- EÜSLi üritused aastal 2008 Annabergis
- Juubilarid
- Raamat: “Eestimaa aadelkonna vapiraamat”
- Helmi Tambergi nimeline stipendium **lk 8**

Kommentaari

12. novembril Tallinnas toimunud Rahvuskaaslaste konverentsil nägi haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas võimalust, et edaspidi hakataks eestlasti üle maailma ühendavat sündmust ESTO't korraldama Eestis. „Kui ESTO'd on mujal, siis ju riik osaliselt finantseeriks ka meie delegatsioone. See on kindlasti läbirääkimiste teema ja sellel Rahvuskaaslaste konverentsil arutatakse tõsiselt ESTO tulevikku,“ sõnas minister. Samas tõdes Lukas, et kui leidub mujal kogukondi, kes on valmis seda organiseerima, pole temal selle vastu midagi, aga kui ESTO hakkab hääbuma, on Eesti riigi kohustus õlg alla panna. (Praegu arvatakse eestlasti üle maailma olevat ligi miljon, Eestis elab neist 2/3.)

Samal üritusel tehti vahekokkuvõtteid rahvuskaaslaste programmist, mis on kolm aastat eestlust maailmas toetanud. Programmile pühendatud konverentsil arutati, kuidas programmi parandada.

*Jõulupuu on küünlasäras, jõuluöö on varsti käes,
maiustusi kuuse külge riputavad lapse käed.
Jõulukuuse küünlasärast südamel on hell ja soe,
jõulurõõm ja jõulurahu vargsi hingepõhja poeb.*

HÄID PÜHI JA HEAD UUT AASTAT!

Eesti Raja toimetis
EÜSLi juhatuse

Toimetaja veerg

SEEKORD tuleb toimetaja veerus juttu Teie käes olevast **vanimast väliseesti ajalehest Eesti Rada**. Rõhutan seda sellepärast, et tegemist on auväärse faktiga ja et meie kõigi võimuses on tagada selle ajalehe püsijäämine väliseestlaskonna lugemislaua. Eesti Rada, nagu iga teinegi ajakirjanduslik väljaanne, on oma pika ajaloo jooksul tundnud nii halbu kui ka paremaid aegu. Täna tegijate ja lehe väljaandmist toetavate inimeste seisukoht on, et praegu võib lehega kui ühe meie hinnangul tähtsama koostöövormiga väliseestlaste vahel rahule jääda ning me loodame, et selle lehe väljaandmine on ka selle lugejatele-tellijatele tähtis ning meelepärane.

Eesti Raja eluloos on viimasel ajal toimunud mitmeid suunamuutusi, millest olulisim on n-ö Saksamaa uudiste rohkus, mis pukseerib eesti uudiseid järjest enam tahaplaanile. Seda võib vaadelda kahtpidi. Esiteks — on heameel tõdeda, et Saksamaa eestlased (ka noorem sugupõlv) on muutunud järjest aktiivsemateks kaaskirjutajateks, seega on põhjust arvata, et eestlus niipea vähemasti Saksamaal välja ei sure. Teisalt on kindlasti päris suur hulk ka neid tellijaid, kes ennekõike ootavad lehest kodumaa sündmuste kajastusi. Kahjuks peab tõdema, et aeg kahe lehenumbri ilmumise vahel on küllaltki pikk — kahe kuu jooksul paljud sündmused aeguvad, paljud uurivad huvitava teema kohta kaasaegsetest allikatest nagu Internet ja televisioon. Eesti Raja funktsioon on minu hinnangul muutumas — enam ei ole ta niivõrd vabaduse hääletoru, vaid tähtsam on roll aktiivse eestluse säilitajana Saksamaal. Tuleb tõdeda, et kuldset keskteed on vahel üsna raske leida, liiatigi sellise tundliku teema puhul. Loodame, et käesolev lehenumber Teile pettumust ei valmista — on ju tänases numbris nn eesti uudiseid vähevõitu. See on praegu küll ainult puhtalt juhuste kokkulangemine, mitte meie ainuvõimalik uus suund. Ennekõike on meile olulised lugejate-tellijate huvid ja ootused Eesti Raja suhtes. Seetõttu plaanime jaanuarinumbris ära trükkida küsitluse Eesti Raja kohta, et leida parim lahendus ja pikaajalisem tee tulevikuks. Loodame, et lugejad on selles suhtes aktiivsed ning abivalmis. Koos saame teha väiksest rõõmust suure!

Karin Aanja

EESTI RADA

Eesti Rada
Eesti Ühiskond Saksa Liitvabariigis häälekandja
Vanim väliseesti väljaanne
Asutatud 1945. aastal

Peatoimetaja/Chefredakteur: Karin Aanja	Tellimine/Abonnement: Aastatellimus	
Vastutav toimetaja Saksamaal/ Verantwortlicher Redakteur Deutschland: Maie Kisis-Vainumäe	Euroopas	25 EUR
	Väljaspool Euroopat	28 EUR
	Tudengitele	15 EUR

Maie Kisis-Vainumäe

Kaastöötaja/Mitarbeiter:
Meeli Bagger

**Toimetus Saksamaal/
Redaktion Deutschland:**

EESTI RADA
Maie Kisis-Vainumäe
In der Gracht 10
D-51105 Köln
tel: 0221/83 47 03
faks: 0221/830 31 03
e-mail: EestiRada@yahoo.de

**Toimetus Eestis/
Redaktion Estland:**

Karin Aanja
Tipu mnt 7
71201 Kõpu, Viljandimaa
tel: (+372)53 929 684
Küljendaja: Kaja Pöder, Tallinn
Trükikoda: Bookmill, Tartu

Kirjasaatjad:

Vilma Brinkmann / Hamburg
Triin England / Köln
Anu Lehmann / Leipzig
Liilika M. Allev / Hamburg
Katrin Maranik-Mones / Herford
Avo Suurvärav / Tallinn

Eesti Raja konto:
Estnische Volksgemeinschaft
in der BRD
EESTI RADA Deutsche Bank,
Hamburg BLZ: 20070024
Konto nr 440011504
IBAN:
DE64200700240440011504
BIC/SWIFT: DEUTDEDBHAM

**Kuulutused, reklaam/
Anzeigen, Reklame:**
1,00 EUR/cm²
alates 50 cm² – 0,80 EUR/cm²
alates 100 cm² – 0,70 EUR/cm²
alates 200 cm² – 0,60 EUR/cm²
üle 300 cm² – 0,50 EUR/cm²

Leinakuulutused:
Kahe veeru laisuselt:
1 cm kahel veerul – 5 EUR

Toimetus jätab endale õiguse
toimetada ja lühendada kaastõid
ning kirju nende selguse huvides.
Avaldatud artiklite sisu eest
vastutavad allkirjutatud.

EÜSLi juhatusese koosolek

EÜSLi juhatus pidas oma järjekordset koosolekut laupäeval, 29. septembril Münsteris hotellis „Europa“.

Kohal olid kõik juhatusese liikmed.

Arutlusele olid päevakord oli pikk (kolmteist päevakorrapunkti) ning diskussioonid ja mõttevahetused kestsid hilisõhtuni.

Alljärgnevalt kokkuvõtlikult arutatust ning otsustest.

Kuna ikkagi esineb segadusi liikmeksastumise avalduste edastamise ja liikmemaksu tasumisega, siis otsustati, et iga aasta 31. jaanuariks esitavad kõik allorganisatsioonid EÜSLi sekretärile nende liikmeskonna aktuaalsed nimekirjad e-posti teel.

EÜSLi Esinduskogu 2006. aasta peakoosoleku otsuse kohaselt plaanitakse Eesti Vabariigi 90. aastapäeva tähtsaks ühiselt laupäeval, 23. veebruaril 2008 Bocholtis piduliku kontsertaktuse ja järgneva seltskondliku koosviibimise ning tantsuga. Ürituse organiseerijaks ja läbi viijaks on Bocholti RK koos EÜSLi juhatusesega. Toimimise kohaks on Kolpinghaus Bocholtis. Kogunemisajaks on kell 15.00–16.00, ürituse algus kell 16.00, sissepääs on täiskasvanutele € 10,00, üliõpilastele € 5,00, lastele on sissepääs tasuta.

2008. aasta Senioride päevad toimuvad 25.–30.05.2008 Annabergis, organiseerijaks on Maie Kisis-Vainumäe.

2008. aasta Kultuuripäevad toimuvad 12.–14.09.2008 Anna-

bergis, organiseerijaks on Maarika Remmert.

2008. aasta Lastepäevad toimuvad 06.–08.06.2008 Annabergis, organiseerijaks on Ostwestfaleni RK Katrin Maranik-Mones juhtimisel.

2008. aasta Koroon- ja jakkoloturniir oli esialgselt planeeritud ajavahemikul 21.–23.11.08 Annabergis. Juhatus oli arvamusel, et ajavahemik on ebasoodne. Organisatsiooni ja uue toimumisaja kooskõlastamine Annabergi juhtkonnaga lasub Maie Kisis-Vainumäel.

Juhatus määras kindlaks EÜSLi korralduste valimise toimumise ajakava 2008. aastaks ning tegi omapoolse ettepaneku liikmetest, kes võiksid valimiskomisjoni moodustada.

Määrati kindlaks EÜSLi Esinduskogu koosoleku toimumise aeg, koht ja päevakorrapunktid. Koosolek toimub 17.11.07 Hamburgis, hotellis „Alte Wache“, Adenauer Allee 25 (www.hotel-alte-wache.de) algusega kell 10.00. Peakoosoleku aeg on lahtine.

Vaadati läbi EÜSLi allorganisatsioonide avaldused toetuste saamiseks järgmiseks

majandusaastaks. Arvestades EÜSLi finantside pingelist seisust ning EÜSLi poolt toetatavate projektide suurt hulka kui ka vajadust EÜSLi Berliini majal lasuvat võlga tagasi maksta, töötas juhatus välja omapoolse soovitusena 2008. aasta eelarveks. Äärmärkimist leiab veel, et allorganisatsioonide lastejõulupakkide toetuse saamiseks on ette nähtud täiendavalt € 10,00 lapse kohta, kusjuures taotleja organisatsioon peab esitama pakisaajate laste nimekirja.

Juhatus arutas EÜSLi Projektkoori ja Euroopa eestlaste segakooriga seonduvaid probleeme. Juhatus otsustas vastu võtta EÜSLi tegevliikmetena Aira Paschke ja Signe Reilenti Bayerimaalt.

Juhatus otsustas, et tuleb saata kaks esindajat 2008. aasta veebruari esimesel pooltel Geislingeni sealsele mälestusmärgile EÜSLi nimel pärga asetama. Härra Nasserit palutakse võimaluse korral selle sündmuse kajastamiseks kohale kutsuda ka sealne ajakirjanduse esindaja.

Meeli Bagger

KUTSE

Tähistame üheskoos 23. veebruaril 2008 piduliku kontsertaktusega Bocholti Kolpinghaus'is

Eesti Vabariigi 90. aastapäeva

Üritus algab kell 15.30

Peokõneleja: Margus Särglepp — Berliini EV Suursaatkonna poliitika- ja pressidiplomaat

Kontsert: esinevad kitarriduo Karlsruhest klassikalise muusika kavaga ja EÜSLi Projektkoor

Aktusele järgneb seltskondlik koosviibimine tantsu ja lauluga.

Kutsed koos õõbimisvõimaluste nimekirjaga saadetakse välja aasta alguses.

EÜSL ja
Bocholti Eesti Rahvuskoondis

MEELDETULETUS

Palume lugejaid, kellel veel 2007. aastakäigu Eesti Raja eest maksmata, teha ülekannet kontole

Estn. Volksgem. in der BRD, Eesti Rada
Deutsche Bank Hamburg
BLZ 200 700 24
Kto 440 011 504

(välismaalt): IBAN: DE 64 2007 0024 0440 0115 04
BIC: DEUTDEDBHAM

Verwendungszweck: Abo Eesti Rada 2007
(Aastane abo-hind: € 25,00)

ER toimetus

Samuti palume (kellel veel tegemata) tasuda EÜSLi liikmemaks kontole

Estn. Volksgem. in der BRD
Postbank Hannover
BLZ 250 100 30
Kto 0148 818 301

Verwendungszweck: Mitgliedsbeitrag 2007
(Liikmemaks aastaks: € 20,00;
pensionäridele/üliõpilastele: € 10,00)

EÜSLi laekur

Laululaager Annabergis 19.–21. oktoobril 2007

Oktoobrikuu laululaagris osalenud

EÜSLi Projektkoor? Euroopa Koor? Kelle/mille koori laululaager? Kes kelle külaline? Kas kohal on üks või kaks koori? Sellised küsimused irriteerisid mõndagi tulijat, arvati ju kohal olevat just oma koori nimel ja oma koori laagris. Kuid eesmärk oli kõigil sama: tahtmine laulda! Laul ületab arusaamatusi!

Lauljaid oli kokku 45, tuldi Saksamaalt, Soomest, Inglis-

maalt, Belgiast, Hollandist, Šveitsist, dirigendid Tartust. Laul ületab piire!

Sekeldused unustatud, hakati tööle. Laul teeb rinna rõõmsaks!

Algas töörikas nädalavahetus. Tänu kahele dirigendile, Kalev Lindalile ja Lauri Breedele, harjutasid nii mees- kui naishääled eraldi, enne kui hakati üheskoos ette valmistama pühapäevast kontserti. Tööjaotuse tõttu laienes

repertuaar kohe mitme laulu võrra. Kontserdile ilmusid mitmedki läheduses elavad kaasmaalased, kes olid üllatunud ilusast ettekandest.

Ootame teid kõiki — nii lauljaid kui ka kuulajaid — taas Annabergi jaanuarikuu lõpul.

Maie Kisis-Vainumäe

Koroona ja jakkolo turniir Annabergis 9.–11. novembril 2007

Jällegi korraldas EÜSL iga-aastaseid koroona- ja jakkolovõistlusi ning leitud said uued Saksamaa meistrid.

Sel aastal oli osavõtjaid vähem kui muidu, sellepärast töötas Johannes Kungas, kauaaegne mängude läbiviija ja kohtunik, uue mängusüsteemi välja. Igal mängijal tuli mängida kõigi osavõtjate vastu, nii jätkus tegevust ja põnevust terveks päevaks.

Koroonas võitis esimese koha ja karika ning sellega Saksamaa meistri tiitli 2007/2008 Villu Kungas! Palju õnne! Teisele kohale tuli Mati Vainumäe, kolmandale Lembit Vainumäe (teismeline poeg võitis isa!).

Ka jakkolo-kivid libisesid päev otsa üle lauaplaadi. Vahe- ja ooteaegadel mängiti end soojaks, enne kui asuti pärast koroona-võistlust katsetama uut õnne järgmises mänguvoorust.

Jakkolo Saksamaa meistri tiitli 2007/2008 ja karika viis koju Aivo Kisis 294 punktiga, teisele kohale sai Tarmo Kangeris 288 ning kolmanale Ilmar Kisis 286 punktiga.

Ka lastele/noortele (kuni 16-aastastele) viidi läbi omaenda jakkolo-võistlus. Tiitli ja karika võttis üheks aastaks koju kaasa Naimi Leitaru 257 punktiga, teist ja kolmandat koht jagasid vennalikult Malte ja Mati Vainumäe.

Õhtu möödus perekondlikus atmosfääris jutu ja naeruga. Pühapäevast jumalateenistust viis läbi õpetaja Kristel Neitsov. Täname teda väga, et nõustus tulema ja asendama praost Merike Schümers-Paasi.

Täname abilisi ja kohalviibijaid, teieta me hakkama ei saaks!

Maie Kisis-Vainumäe
EÜSL juhatuse liige

**Võitjad (vasakult):
Aivo ja Ilmar Kisis,
Tarmo Kangeris,
Naimi Leitaru,
Villu Kungas,
Lembit, Mati ja Malte
Vainumäe.
Tagareas
Johannes Kungas**

EÜSLi arhiivist

EÜSLi arhiivmaterjal oli 2006. aasta märtsiks alagruppidesse jaotatud, vastavalt riulitesse paigutatud ning sellest ka esialgne ülevaade koostatud (vt ER 2/07).

Nimetatud ülevaate järgi teostati kontrolli. Kõik arhivaalid olid puutumatult oma kohtadel ja parimas seisukorras. Et valmistada ette arhiivitarvikute konkreetset tellimust, mõõdeti materjal veelkord toimikute haaval üle, mille tulemusena jooksvate meetrite arv veidi vähenes. Selle töö käigus eemaldati võimalikult palju metallklambreid ja vabastati ka juba osa dokumente kiirkõitjatest.

Edasi kontrolliti toimikuid ka sisuliselt, mille järgi tuli teatud arv toimikuid ümber korrastada — kõik see kajastub uues, täiendatud arhivaalide ülevaates.

- Eesti koolid Briti tsoonis Saksamaal 1945–1949 (masinakirja esimene eksemplar)
- Eesti Kool Saksamaal 1945–1951 (koostanud Aleksander Laan, masinakirja koopias, üks viiest eksemplarist)
- EV Saatkonna Berliini maja dokumendid 1952–1987
- Laste suvekodude arhiivmaterjal — 20 säilikut, enne 18 — korrastati ka juba kronoloogiliselt ja seegi kajastub täiendatud ülevaates.

Edaspidi korrastatakse kõik alagrupid toimikute kaupa — eelisjärjekorras EÜSLi Esinduskogu ja juhatuse (Keskkomitee) protokollid (nüüd 4 jm), seejärel täienduskoolide materjalid ja sealt edasi kuni isikuarhiivideni välja.

Teatame arhiivi arenemisest edaspidigi.

ER

Eestlusest sõjajärgsel Saksamaal

“Eestlusest sõjajärgsel Saksamaal“ oli Hamburgi Rahvuskoondise ning HEA Seltsi ühisürituse teema 23. septembril 2007. aastal. Referent Vilma Brinkmann pajatas paarikümnele kohaletulnule eestlaste tegevustest ja kooskäämistest pärast Teist maailmasõda. Endise EÜSLi esinaine ning aktiivse muusikaõpetaja näol oleks olnud raske leida paremat ning kompetentsemat kõnelejat.

Räägiti eesti suvekodude rajamise algusest Travemünde lähedal Brodenis Põhja-Saksamaal, Bad Zwischenahn, Verden an der Alleris, Bockholmis ja Hollandis, juhatajaks hr Jaan Lepik. Lõuna-Saksamaa suvekodu Johannes Västriku juhatusel toimisid Rothenburg ob der Tauberis, Spielbachis, Aalen in Westfalenis. Lauluõpetajaks igas suvekodus oli algusest peale Vilma Brinkmann, mille läbiviimise nimel proua Brinkmann isegi oma tollase töökoha ohverdas: kui omal ajal Spielbachi suvelaagri läbiviimiseks oli vaja töölt palgata puhkust küsida, pani tööandja ta valiku ette — kas töö või suvelaager.

Suvekodudes valitses range kord: päev algas Eesti lipu heiskamisega „Eesti lipu“ laulu saatel. Hommikupoolik möödus õppetundidega: eesti keel sõnas ja kirjas (kolmes rühmas: head eesti keele valdajad, keskmised ja mittevaldajad), lisaks veel maateadus ja ajalugu. Pärastlõuna möödus laulu- ja rahvatantsutundidega ning õhtuti valmistati ette lõkkenumbreid lõpupeoks. Haripunktiks laagrilõpetamise eel olid päevased väljasõidud lähematesse suurlinnadesse nagu Bremen, Würzburg, Rotterdam jne. Enne lõbutsemist tehti eksameid, edukaimaid auhinnati lõpupeol.

Aastatel 1964 ja 1968 toimusid Münsteris Euroopa eestlaste laulupeod, kus esinesid nii ühendatud laste- ja noortekoorid kui ka täiskasvanute ühendatud koorid. Viimane Euroopa Eestlaste Laulupeo viidi läbi suvel 1986 Heidelbergis, üldjuhiks Johannes Västriku. Aukülalise ja peokõnelejana oli kohal Eestis sündinud Euroopa Parlamendi saadik ja endine haridusminister prof. Wilhelm Hahn.

Igal aastal viidi läbi ka 10-päevaseid skaut/gaidi telklaagreid, enamuses Ülo Semmeli juhtimisel. 1970. aastal toimus looduslikult ilusas orus Bundenbachis / Hunsrücki kõrgustikus jällegi Ülo Semmeli juhatusel gaidide/skautide maailmalaager „Ühendaja“, kohale tulid kaks lennukitait osavõtjaid Kanadast ja USAst, bussidega tuldi Rootsist ja Inglismaalt ja mujalt. Kõikide ürituste läbiviimiseks vajati ja leiti abilisi, kes oma vabast ajast (ja tasuta) rõõmuga korraldamisest osa võtsid. Me oleme neile tänulikud tänapäevani.

Noore kuulajaskonna eriline huvi on pöördunud laagritele/varjupaikadele, kus eestlased veel kuni kümme aastat pärast sõda viibisid. Elava vestluse käigus rääkisid ka teised, vanemad kuulajad oma kogemustest ja läbielatust. Tundus, et küsimuste kohta „Kes jäid Saksamaale pidama ja miks mõned eestlased ei põgenenud Saksamaa kaudu edasi?“, „Millised olid elutingimused laagrites, kuidas saadi pärast sõda jalad alla?“, „Milline oli suhe sakslastest elanikkonnaga, mis valguses vaadati eesti põgenike peale?“ oleksid noored veelgi tundide kaupa pärida tahtnud. Isiklike muljete vahetu saamine annab ajalooramatutest järgilõetavatele faktidele hoopis teise värvingu.

Ettekande lõpetuseks oli proua Brinkmann ette valmistanud fotonäituse ning kohale toonud ka Eesti Raja vanu väljaandeid.

Võib-olla huvitavad tänast lugejat neljakümne aasta tagused „eestlaste kümme käsku“, mille leidsin vanu numbreid sirvides. Nendest annab nii mõndagi välja lugeda:

1. Ole eestlane ja jää eestlaseks.
2. Usu eesti rahva elujõusse ja Eesti Vabariigi taastamisse.
3. Säilita oma rahvus eesti keeles, kultuuris ja pärimustes.
4. Abiellu eestlasega, kasvata oma lapsi eesti meeles ja anna neile hea haridus.
5. Kuulu eesti organisatsioonidesse ja eesti kirikusse.
6. Püüa elus edasi, kuid hoia tervist.
7. Toeta abivajajaid ja vigastatud sõjamehi.
8. Ole suhtlemises kodumaaga ettevaatlik ja tagasihoidlik.
9. Toeta Eesti vabastamisvõitlust ja selgita kommunistlikku hädaõhtu.
10. Austa seda maad ja rahvast, kus sa elad, kuid ära unusta oma rahvuslikku kuuluvust ja eesti verd.
(Allikas: Eesti Rada, juuli 1957)

Liiika M. Allev ja Vilma Brinkmann / Hamburg

Arhiivindusalaane suvekool Kokel

21.–25. augustil 2007 toimus Võrumaal Koke külalistemajas suvekool „Eestlaste kultuuripärand võõrsil“. Ürituse korraldajateks olid väliseesti arhiivide töörühm ning Karl Ristikivi Selts.

Ürituse eesmärgiks oli väljaspool Eestit elavatele eestlastele jagada teadmisi arhiivi korralduse alal, kuidas infot koguda, kirjeldada ning säilitada.

Osavõtjate arv ulatus 50ni ning esindatud olid külalised üheksast riigist (Venemaa, Austraalia, Saksamaa, Rootsi, Läti, USA, Soome, Suurbritannia, Kanada).

Suvekooli avapäeval toimus diskussioon „Väliseestlus? Pagulus? Diasporaa?“. Diskussioonist võtsid osa peale suvekooli külaliste veel professorid Aadu Must, Tiina Ann Kirss Tartu Ülikoolist, Maie Barrow Eesti Arhiivist Austraalias ning Eesti Kirjandusmuuseumi direktor Janika Kromberg. Diskussiooni käigus üritati leida õigem ning sobivaim väljend kirjeldamiseks väliseestlast. Päris ühtsele arusaamale ei jõutudki, kuna erinevad mõisted muudavad oma tähendust vastavalt taustast. Ühendavaks jooneks väliseestlastel

oli aga sügav eestlase olemise tunne ning soov rääkida eesti keelt ning säilitada seda ka oma laste kaudu.

Koke suvekooli viie päeva jooksul oli võimalik kuulata väga huvitavaid ja informatiivseid ettekandeid.

Teisel päeval tegid ettekandeid teadurid ning erialaspetsialistid Tallinna Ülikooli Akadeemilisest Raamatukogust, Eesti Kirjandusmuuseumist, Riigiarhiivist, Eesti Rahva Muuseumist. Arutletavateks teemadeks olid: „Väliseesti trükised Eesti mäluasutustes“, „Mida teha isikuarhiividega“, „Organisatsioonide arhiivide loomine“, „Pere- ja kogukonnatraditsioonid väärivad talletamist „Eluloolised mälestused, nende kogumine“, „Esemelise pärandi kogumine“.

Suvekooli üheks oluliseks uudistemeaks oli Välisbalti arhiivide infoportaali (*Baltic Heritage Network*) loomine, selle ülesehituse tutvustamine. Balti riikide ühise

portaali loomine on eelduseks informatsiooni koondamisele välis-balti arhiivide leidumuse ja sellealase tegevuse kohta: institutsioonid, projektid, andmebaasid, üritused, väljaanded (sh juhendid, seadused), virtuaalsed näitused jmt. Portaal on kavandatud eesti-, läti-, leedu- ja inglise-keelsena. Portaal hakkavad toimetama rahvuslikud toimetused, nende tegevust koordineerib peatoimetuse.

Järgnevatel päevadel oli suvekooli teemadeks: „Kuidas korras- tada ja kirjeldada kogusid“, mille raames juhendati, kuidas korras- tada

Koke suvekoolist osavõtjad

ja koguda fotosid, isikuarhiive, ühingute ja seltside arhiive.

Suvekooli eelviimast loengupäeva sisustasid Ajalooarhiivi spetsialistid, kes jagasid teadmisi, kuidas kogusid säilitada.

Koke suvekoolist osavõtmine oli

igati informatiivne ning huvitav, samuti sai kogemusi ja teadmisi vahetada teiste välismaal elavate eestlastega.

Triin England
KERKI liige

AJALUGU

Nikolai von Glehn
(1841–1923)

Nikolai von Glehni unistus: Nõmme linn 1926–1940

Kirjutasin ajalehes Eesti Rada nr 4 (juuli 2007) teise järjeloo teemal „Nikolai von Glehn Nõmme asutajana“. Arvasin seejärel, et sellega võib Glehni töödele ja tegemistele Nõmmel punkti panna, kuid eksisin. Glehni legendaarne „vaim“ tegutses Nõmmel peale tema surma kauges Brasiilias veel edasi, olgugi et talle polnud määratud näha oma eluunistuste täitumist — iseseisva Nõmme linna loomist.

Nüüd siis see Nõmme linna lugu tuleb. Teatavasti sai Nõmme 1917. aastal alevi õigused (siis oli Glehn veel elu ja tervise juures Nõmmel oma lossis), aga 1918. aastal lahkus ta Eestist koos perekonnaga algul Saksamaale ja sealt Brasiiliasse, kus ta 1923. aastal suri.

Niisiis 12. novembril 1926 sai Nõmme linnaõigused — tekkis reaalsusena Nikolai von Glehni unistus — Nõmme sai iseseisvaks linnaks.

Nõmme linnavalitsus ja volikogu esialgne asupaik oli Pärnu maantee ja Männi tänava nurgal. Rida aastaid oli volikogu esimees Riigikontrolli- nõukogu liige Aksel Mei, aseesimeesteks Rahvapanga juhataja Madis Käbin ning saadik Heinrich Laretei. Volikogu liige on olnud ka endine minister ja riigivanem Juhan Kukk.

Majandustegevuse vallas tuli Nõmme linnal alguses võidelda suurte raskustega. Madalseisust saadi üle alates 1934/1935. eelarve- aastal.

Mida siis ikkagi Nõmmel tehti? Korrastati ja remonditi teid ja tänavaid kogupikkuses 55 kilomeetrit 135-le. 1930. aastal murti läbi hädaabiteedena Mustamäe nõlv Nõmme turu juures ning 1933. aastal valmis Haabersti tee (nüüd Ehitajate tee). Betoonkattega Vabaduse puieste avati liikluseks 1935. aasta detsembris.

Vanadekodu asutati 1927. aastal. 1930. aastal valmis sellele Vabaduse ja Rännaku puiestee nurgal ka oma hoone (nüüdseks hävinud). 1928. aastal asutati lastekodu. See Kase tänaval asunud hoone valmis 1931. aastal.

Jätkus kiire transpordi välja- arendamine. Liikus elektrirong liinil Tallinn–Pääsküla. 15. oktoobril 1930 avati Nõmme uus jaamahoone, kuhu kolisid ka postkontor ja telefonikeskjaam. Keldrisse aga paigaldati Eesti Raudtee etalonkell. Nii sõitsid rongid 1930. aastatel „Nõmme aja“ järgi.

1930. aastate alguses sai Nõmme bussiliikluse. Bussid sõitsid mööda Vabaduse puiesteed ja Männiku teed. Alates 1933. aastast korraldati suviti bussisõite Stroomi randa ning 1938. aastal avati liiklus Vabaduse puiesteelt Glehni lossi juurde, võimaldades nõmmelastel külastada Mustamäe basseine.

Liiklus Nõmme tänavatel oli väga hõre. 1927. aastal oli siin registreeritud viis sõiduautot ja neli veoautot, liikus 14 mootorratast. Sellest hoolimata avati samal aastal Nõmme turuplatsi ääres Shelli

bensiinjaaam. Teine selline bensini- jaam avati hiljem Vabaduse puiestee ja Palli tänava nurgal. Nüüdseks on see ümber ehitatud elamuks.

Kogu iseseisvuse ajal tegeldi Nõmme linna keskuse küsimusega. Kuhu see rajada? Aga Nõmme keskus kujunes nagu iseenesest raudteejaama ja turuplatsi juurde, mille ümbrusesse rajati ka teisi tähtsaid asutusi, nagu kõrts, turuhoone koos turuga, pritsimaja ja omavalitsuse asutused. Oli rohkesti poode, nende hulgas raamatupoed Edu ja Eha.

Ärimehed Kahrod ehitasid kes- kusesse kaks moodsat „pilvelõhku- jat“, kus leidsid asukoha Nõmme Linnavalitsus, Majaomanike pank, kindlustuselts, notar jt. Siin oli ka moodne kino Victoria Palace ja öölokaal Maxim. Üle tee töötas teine kino — Endla.

Nõmmel ilmusid ajalehed. Viimati 1938–1940 Nõmme Leht. Kesksel kohal oli Nõmmel tuletõrjealane tegevus. 1937. aastal tuletõrje organiseeriti ümber Eesti Tuletõrje Korpuseks, loodi Nõmme VTÜ Harjumaa brigaad. Nõmme pritsimajas asus ka Harjumaa brigaadi staap ning Nõmmel toimusid maakondlikud üritused — tuletõrjemanöövrid.

Nõmme Kaitseliidul oli oma raadiojaam — Nõmme Raadio, mis töötas kuni 1940. aasta juuni- pöördeni. Kaitseliitlased võtsid aktiivselt osa lasketiiruhitamist Mustamäe all, kus hiljem ka ise harjutamas käidi.

Nõmmel tegutses palju seltse nagu Nõmme Majaomanike Selts, naisselts Avitaja, Nõmme Skaudi- sõprade Selts jt.

Nõmme alkool tegutses pikka aega kunagises Glehni vorsti- vabrikus Pärnu maanteel. Hiljem koliti sealt vastvalminud Rahumäe alkooli hoonesse Vabaduse puiesteel. Aga kunagisse Glehni vorsti- vabrikusse sai ruumid Nõmme muuseum, mis tegutses seal kuni 1940. aastani. Nõmmele kerkis uus keskkoolihoone — Nõmme Gümnaasium, mis avas ukseid aastal 1939. Tegutsesid veel Hiiu, Kivimäe ja Rahumäe alkoolid, Nõmme Rahvaulikool, Nõmme Saksa Avalik Alkool ja teised koolid.

1922. aastal käis Nikolai von Glehni poeg Manfred Glehn Nõmme baptistide koguduse kutsel Eestis mõttekaaslastega jumalaga jätmas. Siin nägi ta oma rõõmuks, et tema algatus on uue vanema Adam Strandbergi juhtimisel vilja kandnud. Kogudus arenes, vana palvela jäi peagi kitsaks ning 1931. aastal ehitati samale krundile uus. Manfred Glehn käis vaatamas ka Glehni lossi, mis oli aga lagunenud ja õige haletsemis- väärises seisundis.

Aga tollal ja ka tänini on alles paljud Nikolai von Glehni poolt rajatud hooned, nagu kunagine torniga postkontor Nõmme raudtee- jaama juures, endisest Glehni valukuurist on saanud Nõmme Rahu kirik. Glehni rajatud köievabrik töötas veel pärast Teist maailma- sõda. Kunagises Glehni vorsti- vabrikus on nüüd Nõmme Muusika- kool.

Nõmmel valmisid Mustamäe supelbasseinid. 1930. aastate lõpus tuli basseiniomanik J. Must välja mõttega rajada suusahüppetrampliin ning lisaks veel bobirada Mustamäe nõlvale. Esimese tarvis saadi linna- valitsuselt ka luba, teine ettepanek lükati aga tagasi. Uue trampliini projekt telliti Soomest, kuid reali- seerimine võttis aega ja J. Must ei

saanudki seda teostada. Ehitis valmis alles 1941. aasta talvel juba nõukogude korra päevil.

1936. aastal andis J. Must linnavalitsusele avalduse Glehni lossi taastamiseks. Kava järgi kohustati ta siin avama restorani ja kohviku. 50 aasta pärast pidi loss tasuta minema Nõmme linnale. Millegipärast jäi see küllalt ahvatlev ettepanek toppama ja üks huvitav restoran Nõmmel avamata.

Aga Nõmmel arenes omasoodu edasi restoranikultuur, kaubandus, turg. Tegutsesid Valdeku ja Silikaadi saunad. Loodi sanatooriume — Kivimäe Sanatoorium ja Nõmme Rinnalaste Kodu. Korduvalt arutati ka linnahaigla asutamise küsimust, kuid selle rajamiseni iseseisvus- perioodil ei jõutudki.

Nõmmel oli mitu kirikut. Oma kirik oli ka Nõmme sakslaste. 1932. aastal võeti Nõmme Saksa Lunastaja kirik kasutusele. Saksa kiriku pastorid olid Al. Siegfried ja Gotthard Noerschmann. 1939. aasta lõpus, pärast suurema osa sakslaste lahkumist, leidis kirikus peavarju Paldiski luterlik kogudus.

Ja siis saabusid rasked ajad. 27. juulil 1940 ilmus vabariigi valitsuse otsus, millega Nõmme liideti Tallinnaga 29. juulist 1940. Likvideeriti Nõmme linnavalitsus, muuseum, lõpetati ajalehe välja- andmine, suleti seltse. Algas hoogne tänavate ümbernimetamine, inimeste arreteerimine. Nõmme linnal oli lõpp peal.

See, millest oma ajal oli unistatud Nikolai von Glehn — iseseisvast Nõmme linnast — oli nüüd põrmu paisatud. Õnneks Glehni silmad seda ei näinud, kuidas tema elutöö ja mäletus hävis.

Järgnesid sünged okupatsiooni- aastad. Aga neist teeme võib-olla edaspidi juttu.

Avo Suurvärav / Tallinn

Pilk ette

Eestlaste jõulupeod Saksamaal

- **8. detsembril 2007, Hamburg**
Peo korraldajad EÜSLi HEA Selts ja Hamburgi Eesti Kool
Pidu algab kell 13.00
Peokoht: Hamburgi Soome Meremeeste Kirik
Info/registreerimine:
Ira Widderich,
ira@eesti.de
tel 040-4017 1275
faks 040-4148 9982
- **8. detsembril 2007, Karlsruhe**
Peo korraldaja EÜSLi Baden Württembergi Rahvuskoondis
Pidu algab kell 16.30
Peokoht: Gemeinschaftshaus in der Ökosiedlung
Info/registreerimine:
Meeli Bagger
m.bagger@web.de
tel 0721-38 444 18
- **8. detsembril 2007, München**
Peo korraldaja EÜSLi Müncheneri Eesti Rahvuskoondis
Pidu algab kell 16.00
Peokoht: EineWeltHaus München e.V.
Schwanthalerstr. 80 Rgb 80336 München (U5 Theresiewiese, väljapääs: St.-Paul-Str.)
Info/registreerimine:
Karin Ladva-Zoller
karinlz@web.de
tel 0176-2900 5704
- **15. detsembril 2007, Annaberg**
Peo korraldaja EÜSLi Kölni Eesti Rahvuskoondis
Pidu algab kell 14.30
Peokoht: Haus Annaberg Annaberger Str. 400 Bonn-Bad Godesberg
Info/registreerimine:
Mare Rahkema
mare321@msn.com
tel 02196-972 944
- **16. detsember 2007, Hamburg**
Peo korraldajad EÜSLi Hamburgi Eesti Rahvuskoondis
Jõulujumalateenistus ja kohvilaud
Pidu algab kell 15.00
Nikolai kiriku koguduse maja Abteistr. 38 (U1, peatus Klosterstern)
Info: Gina Bauer
HSGmbH@t-online.de
tel 040-601 48 29
- **15. detsember 2007, Berliin**
Peo korraldajad Berliini eestlased
Pidu algab kell 16.00
Peokoht: Europäische Akademie Berlin Bismarckallee 46/48 14193 Berlin
Info/registreerimine
8. detsembrini:
Silvi Wiezer silvi@wiezer.de
Tel 030-8049 8568
- Ost-Westfaleni grupp teatab: Verivorsti tegemiseks on meie meistrid Liina ja Kristi parima päeva välja otsinud ja selleks on 29. november Liina juures. Meie jõulupidu toimub 14. detsembril. Koht veel täpsustamisel. Katrin Maranik-Mones

EÜSLi üritused aastal 2008 Annabergis

25.05. – 30.05.2008	Senioride puhkepäevad 55+
06.06. – 08.06.2008	Laste kultuuripäevad
12.09. – 14.09.2008	Kultuuripäevad
07.11. – 09.11.2008	Koroona- ja jakkolovõistlused
21.11. – 23.11.2008	Esinduskogu koosolek

25.–27. jaanuaril 2008 toimub Annabergis (Bonn/Bad Godesberg, Annaberger Str 400)

Euroopa Eestlaste Koori ja EÜSLi projektkoori ühine laululaager

Pühapäeval, 27. jaanuaril 2008

EV 90. aastapäevale pühendatud kontsert-aktus ning pidulik lõunasöök

Peokõne peab Toomas Ojasoo Inglismaa Eestlaste Ühingust

Anna teada oma tulekust e-posti teel mare@eestikoor.eu hiljemalt 18. jaanuariks

Juubilarid!

*Leib ja lilled, need olgu Su laual,
õnn ja lotus, need olgu Su toas.
Tervis ja room, need olgu Su peres,
rahu ja üksmeel lisaks veel.*

November

pr Elga Kaert
pr Hilda Õun
hr Endel Kalda
hr Evald Laaneväli
hr Manivalde Reimann
hr Tõnis Tõllason

Detsember

pr Maimu Freudenberg
pr Ene Gusel
pr Selma Ots
pr Rita Tenmann
pr Asta Weinberg

Õnne juubilaridele hällipäevaks soovib Eesti Ühiskond Saksamaal Liitvabariigis ja Eesti Rada

RAAMAT

Alanud on ettetellimine raamatule **Eestimaa aadelkonna vapiraamat** (raamat ilmub detsembri keskel).

Harju-Jaani Ristija Johannese kiriku pastor Johann Heinrich Felicius pühendus aastaid aadlisuguvõsade vappide uurimisele ning jättis endast pärandina maha suure hulga mustvalgeid ja koloreeritud vapijoonistusi. 1846. aastal köidetud käsikirjalisse teosesse "Estländisches Wappenbuch" valis ta enda sõnul kõik Revalis Rüütelkonna hoones asunud Eestimaal immatrikuleeritud aadliperekondade vapid ning jagas need kolme suurde rühma: saksa, rootsi ja vene perekondade vapid ning lisana nende täiendused. Kõik 265 vappi on peenelt sule ja pintsliga joonistatud ning imekaunilt koloreeritud. Trükiväljaandes on tekstidele lisatud eesti-, vene- ja ingliskeelsed tõlked, nimeloend ja järeldõna. Raamatut trükitakse 625 käsitsi nummerdatud eksemplari.

Ette tellimise hinnaks on 700.– eesti krooni ja raamatut saab tellida koduleheküljel www.kirjastusvalgus.ee.

Raamat sobib hästi jõulukungituseks seltside liikmetele või koostööpartneritele. Raamatud saaksime saata Teile postiga.

Tiiu Endrikson
Kirjastus Valgus OÜ
müügijuht

Helmi Tambergi nimeline stipendium

EÜSLi stipendiumikomisjon võtab vastu stipendiumitaotlusi kuni 31. detsembrini 2007. Kriteeriumid:

- Stipendiumi võivad taotleda eesti üliõpilased, eelistame Saksamaal üleskasvanud ja siin elavaid eesti päritolu tudengeid;
- Stipendiumi taotleja peab olema EÜSLi liige;
- Üliõpilane ei tohi olla stipendiumi taotluse esitamisel vanem kui 27 eluaastat;
- Stipendiumi taotleja peab olema edukalt läbinud vähemalt kaks kõrgkoolisemestrit;
- Stipendiumi saab taotleda ainult esimese akadeemilise hariduse omandamiseks;
- Stipendiumi eraldatakse üheks õppeaastaks;
- Taotlus peab olema esitatud kirjalikus vormis koos õppetõendiga EÜSLi komisjoni esimehele;
- Avalduse esitamise tähtaeg on 31. detsember.

Iga aasta 24. veebruaril avalikustab stipendiumikomisjon stipendiumi saajate nimed EÜSLi koduleheküljel ja EÜSLi häälekandjas Eesti Rada.

Taotlus nõutud dokumentidega tuleb saata aadressile:

hr **Richo Zieminski**
Sperberstr. 9
46399 Bocholt

Ümbrikule märkida: Taotlus

Pilk ette

- **4. detsembril 2007, Köln**
Grupa Janke Randalu
Koht: Loft
Info: www.loftkoeln.de
- **6. ja 7. detsembril 2007, Frankfurt**
Symphonieorchester des Hessischen Rundfunks
Paavo Järvi juhatusel
Koht: Alte Oper, Großer Saal
Info: www.hr-online.de
- **13. detsembril 2007, Karlsruhe**
Kristjan Randalu — Solo Piano
Koht: Forschungszentrum
Info: www.randalu.com
- **17. detsembril 2007, Karlsruhe**
Kalle Randalu, Chamber Orchestra, Nachum Erlich
koht: Velte-Saal
Info: www.randalu.com
- **17. detsembril 2007, München**
Bach Collegium München dirigeerib Anu Tali
Koht: Philharmonie
- **Paavo Järvi juhatusel Deutsche Kammerphilharmonie Bremen**
- **13. ja 14. detsembril 2007, Bremen**
Die Glocke
- **17. detsembril 2007, Berlin**
Philharmonie
- **23. detsembril 2007, Köln**
Philharmonie
info:
www.kammerphilharmonie.com

Täpsustusi, kommentaare, ettepanekuid, kaastõid, kuulutusi ja teateid ootame aadressile
EestiRada@yahoo.de

Tähtaeg: iga paaritu kuu 10. kuupäevaks